

Bertien Minco en jongeren van Roestvrij theater

4 mei 2024

Welkom overlevenden van de Holocaust, burgemeester, beste mensen,

Het is zo fijn te zien dat u met zoveel bent gekomen.

Welkom bij de Dodenherdenking op het voormalig Kamp Westerbork.

Wij brengen u het herdenkingsprogramma met de Spaanse zangeres Pilar Sotés Aldama die geïnspireerd door Kamp Westerbork een lied schreef met de titel “El Sonido del Tren”, het geluid van de trein.

We doen dat ook samen met voorzanger of chazzaniet Sarah Witlau die het kaddisj en jizkor zal zeggen.

De overdenking zal vanavond worden uitgesproken door Marita Simons-Deen

Maar eerst neem ik u mee naar 1944, nu precies 80 jaar geleden. We nemen u mee dóór het jaar 1944 en óver het kampterrein, de plek waar we nu zijn, samen met de jongeren van Roestvrij Theater.

Het ziekenhuis van Kamp Westerbork was daar gelegen, aan uw rechterhand, waar nu die telescoop staat. Lang was het daar een veilige plek, want wie ziek was of wie in het ziekenhuis werkte, hoefde niet op transport. Tot 8 februari 1944, toen Kampcommandant Gemmeker besloot dat het genoeg was geweest

en het ziekenhuis liet ontruimen en iedereen op transport stelde. Op dat moment bleek deze schijnbaar veilige plek ineens een val.

Philip Mechanicus schreef erover in zijn dagboek op 9 februari:

Roestvrij theater

Het transport van de zieken van de ziekenbarakken naar de trein gisteren tart elke beschrijving. Om twee uur in de nacht zijn de verplegers reeds begonnen met het aankleden van de voor transport aangewezenen, OD-ers, die met paard en open wagen voorreden, hebben de zieken op bedden naast en op elkaar op de wagen geschoven, zoals men lijkkasten in een lijkwagen schuift. Kinderen met roodvonk en diphtherie zijn huilend naar de slang gedragen. Ouderloze kinderen uit het Weeshuis. Misschien wel het beestachtigste transport van alle transporten, die er zijn gegaan.

Bertien Minco

1015 mensen werden die dag gedeporteerd naar Auschwitz.

In de strafbarak, daar gelegen linksachter op het terrein, achter het dubbele prikkeldraad, kwam op 5 februari 1944 Jeanette Pach-Broekman terecht. Ook zij ging met de trein van 8 februari richting Auschwitz-Birkenau.

Roestvrij theater

*Mijn eigen lieve schat.
In een hobbelige trein ik kan haast niet schrijven. Wanhoop niet! Ik ben vol goede moed, voel mij fit dus kan het best doorstaan. Mij krijgen ze er toch niet onder. Ik ga ze met geverfde lippen tegemoet.*

*Mijn gedachten zijn altijd bij jou en ons zonnetje. Lieve, lieve schat
heel veel kussen.*

Blijf flink dan ben ik sterk.

Jouw Netty

Maak het mij in godsnaam gemakkelijk en wees flink! Treur niet

Bertien Minco

Dit briefje is uit de trein gegooid en door een spoorwegaarbeider op de post gedaan. Jeanette schreef het aan haar man en kind. Ze is rond 31-08-1944 in Auschwitz vermoord.

Op 16 mei 1944 woei een koude Noordenwind; het was een kille voorjaarsdag.

De deportaties van Roma en Sinti in Nederland waren begonnen. Overal werden woonwagenbewoners opgepakt. Er werden die dag 578 mannen, vrouwen en kinderen kamp Westerbork binnengebracht. Van hen bleken er 279 woonwagenbewoners te zijn. Zij mochten weer vertrekken. Hetzelfde gold voor een groep Sinti en Roma die paspoorten hadden van landen die niet in oorlog waren met Duitsland: Italië, Zwitserland en Guatemala. De overige 245 personen moesten blijven.

Op 19 mei gingen ze op transport naar Auschwitz. Enkele overlevenden konden na de oorlog getuigen wat de Sinti en Roma in kamp Westerbork hebben meegemaakt, waaronder Crasa Wagner.

Roestvrij theater

'Toen we daar aankwamen zagen we pas Duitsers. Die Hollandse politie die bij ons was gaf ons aan hen over en ze gaven ook zo'n boek aan een hoge Duitse militair. Daar stond alles over ons in, hoeveel mensen er waren en zo. Een voor een werden we kaalgeknipt en

moesten we ons wassen. En de derde dag dachten we nóg dat we naar huis gingen, maar toen werden we in veewagens geduwd en moesten we naar Auschwitz.'

Bertien Minco

Van het voorjaar, gaan we nu naar het najaar van 1944. Na Dolle Dinsdag, 5 september, worden de rechtbanken gesloten en het standrecht in Nederland ingevoerd, waardoor gevangenen zonder proces mogen worden doodgeschoten. Er worden veel opgepakte verzetsmensen het kamp binnengebracht.

Roestvrij theater

'In oktober 1944 werden we 's morgens vroeg wakker doordat er werd geschoten. Het was 's morgens om een uur of zes. Mijn man Selfried wilde kijken wat er was gebeurd. Toen hij bij de wachtpost arriveerde, kwamen er soldaten op hem af die zeiden dat hij naar het crematorium moest gaan. Toen hij bij het crematorium aankwam, stonden er nog twee mannen, les van Thijn en Manus Pront. De omgeving van het crematorium werd heel zwaar bewaakt door SS'ers. Mijn man zag een grote hoop lijken op de grond liggen. Het waren verzetsstrijders die ze hadden opgepakt. Hij moest toen samen met twee andere aanwezige kampgevangenen de lijken verbranden. Nu is het crematorium in Westerbork slechts een klein crematorium waar maar één persoon tegelijk in kon worden verbrand. 's Nachts mocht dat niet gebeuren omdat dan de gloed uit de schoorsteen zichtbaar was. De Duitsers waren bang dat de Engelse vliegtuigen op die wijze het kamp zouden ontdekken. Selfried en de twee andere mannen hebben langzaam gewerkt, zodat het toch donker werd en de gloed uit de schoorsteen dus zichtbaar werd. Bovendien hebben ze van iedereen die daar doodgeschoten en verbrand is een of ander persoonlijk voorwerp genomen, een stukje van een hemd of een deel van een broek, een bril of een kunstgebit. Op de achterkant van de deurpost van het crematorium, een plek waar het niemand opviel,

hebben ze elke keer de datum en het aantal mensen dat ze moesten verbranden ingekrast. Na de oorlog kon de Nederlandse overheid hierdoor bijna alle mensen identificeren.'

Bertien Minco

In september vertrekken de drie laatste transporten met joden naar Auschwitz, Theresienstadt en Bergen-Belsen.

Rosa de Winter-Levy uit Zutphen wordt op 3 september samen met haar man en dochter Judik naar Auschwitz gedeporteerd.

Roestvrij theater

Op 1 september door de OD van ons werk gehaald, wordt ons medegedeeld dat duizend man op transport naar het oosten gaan. Niemand die het niet heeft meegemaakt kan begrijpen wat dit voor ons betekende. Het was een paniekstemming. 's Nachts werden van hen die mee moesten de namen omgeroepen.

Ons kleine beetje bagage dat we weer bij elkaar hadden, wordt gepakt.

Zondagmorgen 3 september om tien uur staat op het speciale station Westerbork de goederentrein klaar.

Wij worden in veewagons zonder licht of lucht met 75 personen dicht op elkaar gepakt. Zo gaan we ons treurige lot tegemoet. Wij houden elkaar stevig vast, steeds dezelfde gedachte, als we maar bij elkaar kunnen blijven. De trein raast voort, ergens in Duitsland krijgen we brood en jam.

Trek in eten heb ik niet, alleen hevige dorst kwelt me, verschrikkelijk, het water is op, ondraaglijk is de lucht en dan die benauwdheid. Voort gaat de trein. Na enige uren een geweldige schok, we staan stil, de deuren worden opengesloten, de SS schreeuwt: "Wie nog goud, horloges of vulpennen heeft, afgeven! Anders schieten we jullie dood!' Bevend voldoen we aan het bevel; grijnzend, met petten vol,

vertrekken ze weer. Verder gaan we dan weer in razend tempo; zekerheid over waar we naartoe gaan hebben we niet. Na twee dagen raken we uitgeput, hier sterft een man, daar bezwijmt een oude vrouw, huilende kinderen – 't is haast niet meer vol te houden.

Bertien Minco

Rosa zelf wist Auschwitz ternauwernood te overleven, net als haar dochter Judik.

Op 27 januari 1945 werd het kamp bevrijd door het Sovjetleger. Na een terugreis naar Nederland van drie maanden kwam Rosa op 31 mei 1945 in Roermond aan. Daar werd ze met Judik herenigd.

Vooraan op het kampterrein, meteen na de slagboom links stond schuin de weeshuisbarak van Kamp Westerbork, waar de familie Birnbaum, een Duits joodse familie met 5 kinderen, de kinderen die alleen in Westerbork aankwamen, opvingen en verzorgden.

Het laatste transport vertrekt op 13 september 1944, vanaf hier, waar wij nu staan, met 279 mensen naar Bergen-Belsen, met daarin een groep kleine kinderen.

Het is een grote eer voor ons dat vanavond één van die kinderen de overdenking zal uitspreken. Laten we samen luisteren naar Marita Simons-Deen.